

ILYÉS KINGA

A deliktuális felelősség történetéről

„Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében, 2. kiadás, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2022. 592 oldal

Mádl Ferenc *A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében* című kötetét Budapesten, 2022-ben adta ki a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet. E könyv a Mádl Ferenc emléksorozat első kötete. Eredetileg 1964-ben jelent meg. Magánjogtörténeti alapműnek számít, a szerző ezzel a dolgozatával szerezte meg a kandidátusi fokozatát. Az emléksorozat köteteivel a kiadó, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, biztosítani kívánja, hogy a nagy jogtudós életpályáját és kiemelkedő munkásságát minél szélesebb körben és részletesebben megismerjük, és az a későbbi nemzedékek számára is például szolgálhasson. Az új kiadás Veress Emőd szerkesztésében, önmagában tudományos értéket képező, alapos bevezető tanulmányával jelent meg. A szerkesztő a kötethez kiegészítő, aktualizáló lábjegyzeteket is fűzött, ezzel is azt célozva, hogy a kötetet ténylegesen használni lehessen.

A kötet középpontjába állított témát Mádl Ferenc rendkívül átfogó időbeli síkon tárgyalja, megvizsgálja a deliktuális felelősség fejlődéstörténetét az őskortól a jelenig. Kiindulópontként a társadalomfejlődés lételméleti és anarchiát elkerülő aspektusait jelöli meg a szerző, miszerint a társadalomfejlődés alapfeltétele az emberek jobbléte, illetve az emberi együttélés jobbá tétele miatt folytatott küzdelemben vetett hit. Ezen elmélet alapján az emberek tetteit az ősközösség korszakától jelen korunk pillanatáig a történelem során különböző körülmények adta helyzetek nyomán más és más indíttatás határozta meg, e küzdelem változó célzattal és eszköztárral rendelkezett. A társadalomfejlődés megfelelő állapotának feltételéhez kötve e célzat, illetve eszköz azonban végső soron azonos vonással rendelkezett, mely a történelem során az emberiség társadalmi szervezési fejlődésének különböző állomásainak kialakításakor mindig meghatározó volt: ennek a harcnak ugyanis *„lényege mindig az volt, hogy az emberek sorsa – egymáshoz és ezen keresztül a természet tárgyaihoz való viszonyuknak megváltoztatása útján – elviselhetőbbé, jobbá válják”*.¹ A szerző ilyen kontextust teremt e szakirodalmi szempontból magasan kiemelkedő, holisztikus alkotáshoz, melynek célközösségét a szakma művelőin túl a nem jogász (történész, közgazdász) olvasók is képzik. A kötet szerzője kifejezetten hangsúlyozza, hogy a könyv *„a történelem előtti időktől máig terjedő fejlődés szintézise nem jogász számára is közvetíthet számottevő ismereteket”*.²

1 MÁDL Ferenc: *A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében*, 2. kiadás, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2022, 30.

2 MÁDL: *i. m.*, 31.

E kötet a szerző szavaival élve „*a deliktuális felelősség, a jogellenes magatartásért való felelősség problémakörével foglalkozik*”.³ A releváns jogforrások feldolgozásával, illetve a legfontosabb felelősségi rendszerek egyes történelmi korszakokra vonatkozó tanulmányozása által ezen erőfeszítés rendeltetése egy teljes történeti szintézis, átfogó kép megalkotása a deliktuális felelősség jogintézményének viszonylatában.

A mű jellemzője, hogy a polgári joghoz történeti módszerrel közelít.⁴ A szerző rávilágít a deliktuális felelősség különböző korszakokban fennálló jogi helyzetére, ezáltal ábrázolva a polgári jog e területén felmerülő időbeli változásait. A szerző kronológiai elemzésen alapuló összehasonlító módszerrel közelíti meg a mű középpontjába állított jogintézményt. A történeti és az összehasonlító módszer indoka kettős:

1. Elsősorban a mű eredeti kiadásának korszakában a történeti és az összehasonlító módszer álcaként szolgálhatott a korabeli valóság megfogalmazása tekintetében. A szovjet típusú diktatúra idején ugyanis e módszer biztosított lehetőséget olyan témák tárgyalására, melyek egyébként e korszak idején nem voltak megengedettek.⁵

2. Másrészt pedig, elmúlt korszakok jogát tárgyalva képet kapunk az illető jogintézmény adott korban aktuális jogi helyzetéről, de ez a hatályos jogról alkotott képünket is pontosítja. Adott jogintézményt ugyanis véleményem szerint csakis annak tüzetes történeti vizsgálata által ismerhetünk meg mélyrehatóan. A deliktuális felelősség történeti fejlődésének megismerése által érthetővé válik e jogintézmény hatályos jogban szabályozott jellege is. Mádl Ferenc munkájának aktualitása emiatt is tagadhatatlan, ugyanis a kötet középpontjába állított jogintézmény történeti elemzésével élesebb rálátást kapunk a deliktuális felelősség hatályos szabályozására. E gondolatot alátámasztva, a Mádl Ferenc által idézett Világhy Miklós szavaival élve „*ami történeti, az nemcsak a múlt számára jelent gyakorlati értéket, hanem a jelen számára is, mert a jelen történeti szükségszerűséggel fejlődik a múltból*”.⁶

E kötet új kiadásának szükségessége tehát a következő indokok mentén magyarázható:

1. Mádl Ferenc jogtudós emlékének ápolása

A mű célja elsősorban a nemzetközi hírű jogtudós és egykori magyar köztársasági elnök, a polgári jog, a nemzetközi magánjog, az európai gazdasági jog és az összehasonlító jog emblematisz alakja munkásságának és örökségének megőrzése, továbbhagyományozása.

3 *Uo.*, 30.

4 VERESS Emőd: *Mádl Ferenc és a deliktuális felelősség kutatása*, in MÁDL: *i. m.*, 9.

5 *Uo.*, 9–10.

6 MÁDL: *i. m.*, 31.; VILÁGHY Miklós: *Megjegyzések a római jog tudományának egyes elvi kérdéseire*, Jogtudományi Közlöny, 1957/4–6, 218.

---

2. A műhöz való hozzáférés megkönnyítése

Ezen alpmű 2022-es kiadása azért is indokolt, hogy 1964-es megjelenése óta napjainkig a polgári jogi szakirodalomban folyamatosan neves szerzők hivatkozzák, bár az eredeti kiadás ma már nehezen hozzáférhető. Így a kötet rendeltetése a Mádl Ferenc alpművének tartalmához való hozzáférés megkönnyítése, ezáltal pedig a deliktuális felelősség jogintézményének jogtörténeti alapvetésű, széles körű megismerési lehetőségének megteremtése.

---

3. A deliktuális felelősség jogintézménye múltbeli jogi helyzetének megismerése által a jelen szabályozásra vonatkozó átfogó kép megteremtése az olvasó számára

A mű különlegessége, hogy bár eredeti kiadására 1964-ben került sor, tartalmi szempontból napjainkban is hasznosítható, gyakran hivatkozott alkotásnak minősül. Ennek oka az elemzés tudományos frissessége, illetve a kötet egyedisége a nemzetközi és a magyar szakirodalomban, ugyanis ilyen nagy ívű és bátor szintézis megírására a magyar jogtudomány neves szerzői közül egyedül Mádl Ferenc vállalkozott. A mű rendkívül kiemelkedő, színvonalas összefoglaló, átfogó képet nyújtó szintézise a deliktuális felelősség történelmet átívelő fejlődésének, változásainak. A mű egyedisége, hogy a szerző e nemzetközi szinten is kimagasló művet ennek kifejezetten terjedelmes, több kort átfogó tartalma ellenére, a kellő szerzői gondossággal, igénnyel, megfelelő precizitással alkotta meg. A mű megfelelő perspektívát nyújt időben az őskortól a jelenig, térben pedig a kontinentális Európát lefedő deliktuális felelősségi rendszerek időbeli fejlődésének problematikájára. Az írás érdemi tartalmának kulcsa az adott kor deliktuális felelősségre vonatkozó szakirodalmi hátterének részletekbe menő, precíz, tudományos vizsgálatában rejlik. Fontosnak tartom ugyanakkor hangsúlyozni a szerző merész, vállalkozó szellemét, mellyel e tartalmilag egyedülálló, történelmileg több korszakot átfogó, kellő precizitással és szerzői szakértelemmel megalkotott művel igencsak magasra tette a mércét bárki számára, aki – akár más témában – hasonló módszertant alkalmazó, átfogó szintézisre vállalkozna. A jogi szakirodalomban magasan kiemelkedő alpmű létrejötté egyébként a szerző szakmai életének hajnalára tehető, ami alátámasztja a szerző tehetségét, született írói készségét, merész egyéniségét. Ezek nélkül ilyen nivójú mű létrejötté minden bizonnyal lehetetlen lett volna. Mádl Ferenc szakértelmét már fiatalon megmutatta, imponálóan nagy irodalmi és tételes forrásanyag feldolgozásával rendkívülit alkotott: 867 oldalas gépiratú értekezése nemcsak terjedelemben, hanem tartalmilag is lenyűgöző. E mű a szerző kimagasló tehetségét bizonyítja, hatalmas forrásanyag feldolgozásával megteremtette a deliktuális felelősség magas színvonalon kezelt, nagy formátumú belátást adó, igényesen válogatott és kellő precizitással megírt szintézisét. Kétségtelen, hogy a magyar jogtudomány fejlődésének történetében e mű kimagasló helyet foglal el.

A kötet szerkezeti szempontból öt fejezetre tagolódik. A fejezetek kronológiai felosztás szerint mutatják be az adott kor deliktuális felelősségre vonatkozó történeti felfogását.

1. Az első fejezet a deliktuális felelősség intézményének megjelenését tárgyalja az ősközösségben.
2. A második fejezetben a szerző az ókori Kelet jogait, az ókori görög és a római jogot vizsgálja.
3. A harmadik fejezet tárgya, hogy miképpen fejlődött a felelősségi rendszer a „feudalizmus” elnevezés alá besorolt sokszínű történelmi valóságban.
4. A negyedik fejezet a kapitalista jogfejlődésre vonatkozik: bemutatja a klasszikus kodifikáció korszakait, az osztrák és a francia polgári törvénykönyvek megszületését, illetve a technológiai átalakulások eredményeképp bekövetkező jogi változásokat mint az objektív felelősségnek a megjelenését.
5. Az ötödik fejezet pedig a szocialista jogcsalád deliktuális felelősségi jogát tárgyalja, ennek ma már csak történeti az aktualitása.

A kötetben egyébként a kozmikus térség meghódítása során felmerülő felelősségi viszonyok vizsgálatára is sor kerül. Ez jelzi, hogy megjelenésének időpontjában is mennyire naprakész volt a kötet, gondoljunk csak 1957-ben Lajka kutya űrutazására, vagy 1961-ben Jurij Gagarin, az ember első űrbeli utazására. A kötet időszerűsége egyébként abban is megmutatkozik, hogy az objektív felelősségről megfogalmazott gondolatok ma is aktuálisak, amikor a deliktuális felelősség fejlődésének legújabb kihívásával, a mesterséges intelligencia által okozott károk kérdéskörével szembesülünk.

Összegzésül elmondható, hogy e könyv egyedülálló kísérlet volt a deliktuális felelőség történetének szintézisére. Bevezető tanulmányában a kötet szerkesztője kérdésként fogalmazta meg, hogy egyáltalán lehetséges-e a deliktuális felelőségnek időben az őskortól a jelenig, térben pedig a kontinentális Európát átfogó történetét megírni. A könyv megjelenése önmagában bizonyítja, hogy egy ilyen kaliberű szintézis megírása igenis lehetséges, ha egy olyan nagy formátumú, szintetikus gondolkodásra képes személyiség fog neki a látszólag lehetetlen feladatnak, mint Mádl Ferenc.